

297

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ELHÚNYT TAGJAI FÖLÖTT TARTOTT
EMLÉKBESZÉDEK.

SZERKESZTI A FŐTITKÁR.

VIII. KÖTET. — 1. SZÁM.

EMLÉKBESZÉD
SZŰCS ISTVÁN

LEV. TAG FELETT.

BALLAGI GÉZA

L. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. T. Akadémiának 1893. június 26. összes ülésén.)

8
Ára 30 kr.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1893.

EMLÉKBESZÉDEK

A M. T. AKADÉMIA ELHUNYT TAGJAI FÖLÖTT.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

I. KÖTET.

I.	Emlékezéséd Korponay János lev. tag fölött. <i>Kápolnai Pauer István</i> lev. tagtól	Ára
II.	Emlékezéséd Dr. Suhayda János lev. tag fölött. Dr. <i>Konek Sándor</i> r. tagtól	>
III.	Emlékezéséd Morócz István lev. tag felett. <i>Galgóczy Károly</i> lev. tagtól	>
IV.	Emlékezéséd Révész I. l. tag felett. <i>Ballagi Mór</i> r. tagtól	>
V.	Emlékezéséd Brocca Pál külső tag felett. <i>Lenhossek József</i> rendes tagtól	>
VI.	Emlékezéséd Asbóth Lajos lev. tag felett. <i>Kápolnai Pauer István</i> lev. tagtól	>
VII.	Emlékezéséd Ami Boué külső tag felett. Dr. <i>Szabó József</i> r. tagtól	>
VIII.	Emlékezéséd Fabritius Károly lev. tag felett. <i>Kozma Ferencz</i> lev. tagtól	>
IX.	Jerney János emlékezete. <i>Gyárfás István</i> lev. tagtól	>
X.	Emlékezéséd Mihályi Károly l. tag felett. <i>Domanovszky Endre</i> lev. tagtól	>

II. KÖTET.

I.	Emlékbeszéd Molnár Aladár lev. tag felett. Tanárky Gedeon	Ára
	lev. tagtól	
II.	Emlékbeszéd Árkosi Benkő Dániel lev. tag felett. <i>Galgóczy</i>	
	<i>Károly</i> lev. tagtól	
III.	Mailáth Gy. emlékezete. Gr. <i>Szécsen Antal</i> t. tagtól	
IV.	Emlékbeszéd Charles Róbert Darwin k. tag felett. <i>Margó</i>	
	<i>Tivadar</i> r. tagtól	
V.	Emlékbeszéd Wöhler Frigyes k. tag felett. <i>Nendtvich Károly</i>	
	l. tagtól	
VI.	Emlékbeszéd Érkövy Adolf rendes tag felett. <i>Galgóczy Károly</i>	
	l. tagtól	
VII.	Emlékbeszéd Zsivora György felett. <i>Tóth Lőrincz</i> rendes	
	tagtól	
VIII.	Emlékbeszéd Dr. Fenzl Ede k. tag felett. Dr. <i>Haynald</i>	
	<i>Lajos</i> igazg. és t. tagtól	
IX.	Emlékbeszéd Sainte-Claire Deville Henrik felett. <i>Than Károly</i>	
	r. tagtól	
X.	Emlékbeszéd Mignet Ferencz k. tag felett. <i>Trefort Agoston</i>	
	igazg. tagtól	

EMLÉKBESZÉD

SZÜCS ISTVAN LEV. TAG FELETT.

BALLAGI GÉZA I. tagtól.

(Olvastatott az 1893. június 26-án tartott összes ülésen.)

A férfiút, kinek emlékét a t. Akadémia színe előtt ezúttal felujítani kívánom, személyesen nem ismertem; de tudományos munkásságának eredményeit számba véve, a mint életében becsülni tanultam, halála után tisztelettel adózom emlékének.

Hosszú életpályáján a »vita brevis, ars longa« elvét tartva szem előtt, pihenés nélkül dolgozott s minthogy összes tudását és tehetségeit következetesen egyirányban érvényesítette, nem dolgozott sikertelenül.

»A mily gyöngéd a szülött és az édes anya közti viszony — írja főművében, — oly szivélyesek voltak kezdetről fogva Debreczen városa és a főiskola közötti kötelekek. Mint pellikán, a rege szerint, saját keble vérével táplálja fiait a puszták sivatagában: úgy ápolta Debreczen városa is folytonosan kebelbeli főtanodáját, mely utóbbi az előbbinek jó- és balsorsában, verőfényes és borús napjaiban mindig egyaránt osztályosa vala. Ha örvendeznie volt oka e városnak, illetőleg ref. egyháznak mint anya Sionnak: vele együtt örvendezett a Sion leánya, a debreczeni főtanoda is. Ha gyászra és keserűségre volt hivatva a város, illetőleg a ref. egyház, mint anya Sion: vele együtt gyászolt, együtt kesergett a Sion leánya, a debreczeni főtanoda is.«

Szűcs István, a magyarság emez egymáshoz forrott, egymást kiegészítő két hatalmas tényezőjének: Debreczen városának és a több mint háromszáz év viharait szerencsésen átélte debreczeni főiskolának javára, előmenetelére szentelte életét. Ott, a magyar alföld metropolisában, töltötte el ifjú korát, ott működött élte delén s ott végezte be földi pályafutását.

Ha a felekezetek áldozatkészsége respiriumot ad a magyar államnak, hogy lassankint összeszedvén erejét, kelőképen kifejlesztvén intézményeit, majdan átvegye tőlök az iskolákat, s ha ezt valamikor, a későbbi nemzedékek talán megérik: óhajtható, hogy a felekezeti, különösen a református iskolák leltárával azt a szellemet is vegye át és tartsa meg, mely azokban évszázadokon át uralkodott, mely azoknak értékét sokkal inkább biztosítja és fokozza, mint a legbecselesebb inventárium.

Én azt az iskolát tartom igazán kitünőnek, mely tanítványaira rányomja bélyegét. Ilyen a debreczeni kollégium. Ez, híven követve az ősök hagyományait, tanítványait nemcsak útravalóval látja el egész életükre, hanem életirányukat, jellemöket is meghatározza, úgy hogy a szárnyai alól kibocsátott növendékek az élet küzdelmeiben mint ugyanazon fészek fiai felismerhetők s határozottan megkülönböztethetők más iskolák tanítványaitól. A debreczeni diákban bizonyos fokú érdesség, darabosság, szókimondó egyenességgel, politikai, társadalmi és vallási kérdésekben konzervatív felfogás, liberális hajlamokkal, puritán kálvinizmus a más felekezetűek iránti türelmességgel összhangzatosan olvad össze.

S a kiket a közös erények és hibák ekkép összeforrasztanak, azok a legteljesebb odaadással egyesülnek a közös édes anya iránti hűségben is.

Néhai tagtársunknak nem Debreczenben ringatták bölcséjét — Tisza-Derzsen született 1811-ben; — de a debreczeni főiskola falai közt nevelkedvén, a mint utolsó lehelletéig ragaszkodott ahhoz a világnézlethez, melyet ama falak közt oltottak belé: úgy az alma mater iránt érzett

szeretetének és hűségének kötelékeit sem lazította soha meg, sőt ellenkezőleg igyekezett mind szorosabbra fűzni.

A jogi és theologiai tanfolyam bevégeztével, mint köztanító, ott maradt a főiskolában s nem annyira szíve vágyát követte, mint inkább az akkori szokásnak tett eleget, midőn később kiment Mező-Túrra akadémiai rektornak.

Eme szokás felett, — mely a kálvinista iskolákban a legújabb időig divatban volt, sőt még ma sem szűnt meg teljesen s melynek Szűcs is alávetette magát, — minden látszólagos hátránya daczára sem szabad csak amúgy könnyedén pálczáat törnünk. Az úgynevezett köztanítónak és akadémiai rektornak a gyakorlati tanításban való járatlanságát pótolták részint elméleti szakismeretei, miután a neveléstant mint kötelezett tárgyat hallgatnia és tanulnia kellett akadémiai pályája alatt, részint a fiatal hév és lelkesedés; esetleges botlásait pedig helyreütötte a tanár, ki folytonos és éber felügyeletet gyakorlott felette. Az iskola színvonalát ennél fogva egyáltalán nem szállította le az a körülmény, hogy annak falai közt tapasztalt tanárok mellett fiatal tanítók is próbálgatták szárnyaikat, valamint a népiskola sem vallotta kárát, hogy felsőbb tanfolyamot végzett ifjakra bízta vezetését; sőt mindebből pozitív haszon is háramlott úgy a fiatal emberre, kinek módjában állt a tanítói állomás fölös jövedelméből továbbképzéséhez, esetleg a külföldi egyetemek látogatásához szükséges pénzt összekuporgatnia, valamint a tanügyre nézve is, a mennyiben ily módon lehetővé vált egyrészt az általában gyöngén dotált iskolák terhén könnyíteni, másrészt a köztanítói és rektori állásokban kipróbált ifjakból jóra való állandó tanerőket toborzani az iskola számára, nem is említvén azt a különben szintén figyelemreméltó előnyt, mely szerint a vidékre kibocsátott rektor az anyaiskola és a vidéki tanintézetek közt az összeköttetést, az összhangot ápolta s a vidék érdeklődését a központ iránt folytonosan ébren tartotta.

A mint Szűcs a rektóriától búcsút vett, hogy az ügyvédi vizsgát letehesse, egy darabig Eperjesen patvaristás-

kodott, majd 1838-ban, az ügyvédi oklevél megszerzése után, az udvari kancelláriánál nyert alkalmazást.

A tiszántúli egyházkerület 1839. októberében tartott gyűlésén választotta meg a debreczeni főiskolába jogtanárul.

A debreczeni kollégiumban ép úgy, mint a reformátusok többi főiskolaiban, a felső oktatás soha sem volt egyoldalú, de főképen a múlt század elejétől határozottan kettős irányban fejlődött, a mi a protestáns egyház sajátos szervezetében leli indokát.

A paritásnál fogva, mely a protestáns egyházban az egyházi és világi elem közt egyházjogilag meg van állapítva, a protestánsok soha sem nélkülözhatték az egyházas szellemű világi elemet. Igaz, hogy 1790-ben éppen a tiszántúli egyházkerület papsága s annak élén Sinai Miklós debreczeni tanár támadta meg legélesebben a paritás elvét; de hierarchikus törekvésök, mint a mely ellenkezett a reformátorok egyházalkotmányának szellemével, kudarcot vallott. A budai zsinat, — melynek kánonait, habár a felség nem szentesítette is, a reformátusok mindig kötelezőknek ismerték el magukra nézve, — a világi elem befolyását az egyházkormányzatba kellőképen biztosította. Ettől az időtől fogva a presbyteriumokban, az egyházmegyékben és az egyházkerületekben az egyházi és világi elem egyenlő arányban képviseltetett; az egyházi gyűléseket kettős elnökség vezetése alá helyezték; az iskolák, valamint az iskolai alapítványok felett a két elem közösen, egyetértőleg gyakorolta a felügyeletet.

A hierarchia és küriarchia közt lezajlott küzdelem ilyenén eredménye kényszerítette mintegy a reformátusokat, hogy újjászervezett egyházalkotmányuknak megfelelőleg gondoskodjanak a világiak olyatén kiképzéséről, hogy nemcsak képesek legyenek a rájuk váró feladatoknak emberül megfelelni, hanem kedvök is legyen résztvenni az egyház kormányzásában.

A világi pályák közül a jogi-politikai iránt tudvalevőleg mindig különös előszeretettel viseltetett a magyar társadalom. A nemes embernek, még ha különben az ősi birtokban való gazdálkodásra volt is praedestinálva, mi-

előtt az eke szarvát megfogta volna, a Corpus Jurissal meg kellett, vagy helyesebben szólva, az akkori közfelfogás szerint, illet megismerkednie.

A reformátusok a társadalomnak a jogi pálya iránt táplált emez előszeretétét tartva szem előtt, hogy a világi elemet szorosabbra fűzzék az egyházhoz s hogy életirányuk, világnézletük kiképzésére befolyásukat érvényesíthessék, a jogi szakoktatást felsőbb iskoláikban rendszeresítették. S ettől, az időtől kezdve mai napig, sok ember előtt érthetetlen szívóssággal s erejüket csaknem meghaladó áldozatkészséggel nemcsak fenntartják, de a kor fokozott igényeinek megfelelőleg fejleszteni is igyekeznek jogi tanintézeteiket.

Sokszor halljuk, még protestáns ember szájából is, azt a szemrehányást, hogy a protestánsok, tulajdonképeni egyházi intézményeik rovására kultiválják a jogi szakoktatást; hogy milyen fényűzés a protestáns egyház részéről az állam számára bírót, ügyvédet, közigazgatási hivatalnokot nevelni akkor, a mikor a létalapját képező belső missió szükségleteit csak részben s ugyancsak szegényesen képes fedezni; a mikor papjait, tanítóit oly rosszul fizeti. De mi, kik közvetlen tanúi, sőt részesei vagyunk annak a nemes és nehéz munkának, melyet a jogi tanintézetek végeznek; mi, kik nap-nap mellett észleljük a jótékony hatást, a mit ezek az intézetek a világi elemre gyakorolnak: jelentőségeket tekintve, egyszínvonalra helyezük azokat a belső missió bármely más intézményével, a közművelődésnek tett szolgálataikat pedig megbecsüljük és mindenkor nyomatékosan hangsúlyozni kívánjuk azokkal szemben, kik a kulturális tényezőket külső méreteik s nem hatásuk és az általuk elért eredmények szerint ítélvén meg, kicsinyléssel tekintenek amaz intézményekre, melyek szegényesebb eszközökkel és erőkkkel ugyan, de épp oly tisztességesen betöltik hivatásukat, mint a gazdagon ellátott egyetemek.

A mai református jogakadémiák alapját, mint említők, a budai zsinat befejeztével vetették meg.

Patakon 1793. november 5-ikén, tehát két évvel a világiakat jogaikba visszahelyező zsinat után, foglalta el székét az első jogtanár, a nagyhírű Kövy Sándor, ki tudo-

mányának alaposságával, kitűnő előadási képességével, de legfőképen eredeti módszerével oly nagy vonzerőt gyakorolt az ifjúságra, hogy az ország minden zugából özönlöttek hozzá a növendékek. Harminczhat évi tanári működésének fényes sikereit kortársai, valamint a következő nemzedékek annyira méltányolták, hogy a pataki iskolát »Kövy iskolája« név alatt emlegették. Az ő nevéhez fűződött a pataki kollégium egyik legdicsőbb korszaka s ép ezért fölléptének százados évfordulóját méltán ünneplik meg a jövő évben a hálás utódok.

Debreczenben 1796. októberében szervezte az egyházkerület az első jogi tanszéket. De úgy itt, mint Patakon már jóval előbb adtak elő egyes jogi és politikai tantárgyakat. Így nevezetesen Debreczenben a múlt század első felében Szilágyi Tönkő István előadta a természetjogot és népjogot. Az ő halála után azonban mind a két tantárgy beolvasztatott a philosophiába.

»Már egynéhány ízben volt arról szó ezen superintendentia consistoriumában — így hangzik a tiszántuli egyházkerületi gyűlésnek a debreczeni jogi tanszék szervezésére és betöltésére vonatkozó határozata, — hogy az itt levő kollégiumban olyan professzort is kellene állítani, a ki a haza törvényeit tanítaná. Ennek tanítására egyebek felett alkalmasnak ítéltetik Széplaki Pál úr, úgy mint a ki felől bizonyos, hogy Göttingában harmadfél esztendeig tartózkodván, mind a philosophiában, mind a juridicumokban, statisticumokban szép előmenetelt tett és ezelőtt kevéssel Pesten prókátorságra is felesküdvén, dicséretes speciment adott. Elvégeztetett tehát közakarattal, hogy említett Széplaki Pál uramnak hivatal adódjék, a jus naturae-nak, a politikának, statisztikának és a haza törvényeinek tanítására, ideértvén a magyarországi jus publicumot is.«

A megválasztott első jogtanár csak 1800. januárius havában kezdte meg előadásait s 1810. október 8-ikáig tanított, a mikor meghalt. Az ekképen megüresedett tanszéket az egyházkerület egy darabig helyettesekkel töltvén be, 1813. november 4-ikén tartotta meg székfoglalóját Mada-

rász Dobrossy János, a második rendes jogtanár, ki 1839-ig működött.

Dobrossy elhunytával a jogi tanszéket az 1839. augusztus havában tartott egyházkerületi gyűlés, a fokozott igényeknek megfelelőleg, újjászervezte; de annyira túlterhelte, hogy nem akadt rá vállalkozó.

A mit a királyi jogakadémiákon az 1777-ben életbe léptetett, majd 1806-ban módosított *Ratio Educationis* szerint négy tanár végzett, azt Debreczenben egy ember vállaira akarták rakni.

Jakab Mihály, hites ügyvéd és Biharmegye levéltárnoka, kit az 1839. évi augusztusi egyházkerületi gyűlés Dobrossy helyére megválasztott, számot vetve saját tehetségével, még a gyűlés folyamán kinyilatkoztatta, hogy a tanszéket úgy, a mint az szerveztetett, nem foglalhatja el, s ehhez az elhatározásához ragaszkodott még akkor is, a mikor az egyházkerület a tantárgyak újabb beosztása által hajlandónak mutatkozott könnyíteni a terhén.

Jakab visszalépésével 1839. októberében a fiatal Szűcs Istvánt választották meg.

Főtárgya a polgári magánjog (jus civile privatum) volt, melynek előadására nézve azt az utasítást kapta, hogy »kiemelvén ama fő- és vezérelveket, melyekből törvényeink eredtek, ez úton a jogtudomány philosophiájával a tanuló ifjakat ismertesse meg«. E mellett elő kellett volna adnia a magyar jogtörténetet (historia juris patrii), a büntetőjogot (jus criminale) s a harmadéves tanulók számára ideiglenesen a közjogot (jus publicum Hungariae), kapcsolatban a protestáns egyházjoggal. A római jogot, váltójo- got (jus cambiale) és a bányajogot (jus montanicum), melyek Jakab Mihály megválasztatása alkalmával szintén fölvétettek a jogi katedra tárgyai közé, a Szűcs tanrend- jéből kihagyták.

A mint azonban Szűcs, tanszékét elfoglalta, mindjárt az első évben, bizonyára az egyházi kormány beleegyezésével, tanrendjét akkép változtatta meg, hogy a jogtörté- net helyett előadta mind a két félévben a váltójo- got, a

jogtörténet anyagát pedig részint a magánjogba, részint a közjogba olvasztotta be.

A protestáns iskolák mindig nevezetesesek voltak arról, hogy szegénységök, alapítványaik elégtelensége miatt nagyon is kihasználták tanerőiket. A mellett, hogy a tantárgyak egész tömegével megterhelték, a körülmények és a szükségletek szerint a legkülönbözőbb disciplinák tanításával bízták meg őket, a mi annál könnyebben ment, mert az a túlságosan merev szakrendszer, mely ma minden előnyei daczára, egyoldalúakká teszi az embereket, 48 előtt még nálunk nem honosult meg. A felsőbb iskolákat bevégzett egyének a szó mai értelmében nem voltak szakemberek; hanem annál tágabb körü encyclopaedikus ismeretekkel dicsekedhettek. Szűcs, a jogtanár, a mellett, hogy az összes jogtudományokat előadta, Péczeli halálával az 1849/50. iskolai évben magára merte vállalni a görög és latin remekírók magyarázását és Homérrel, Sallustiussal és Liviussal épp oly örömet és épp oly alapossággal foglalkozott, mint Verbőczyvel.

Ismerek ma is protestáns öreg tanárokat, kik mint köztanítók vagy esküdt-diákok, a középiskola alsó osztályai-ban kezdték meg tanári pályájukat s végig haladva a gymnasium összes osztályain és beléköstolva a gymnasium összes tantárgyaiba, öregségökre valamelyik akadémiai tanszék révén kötöttek ki, hogy onnan aztán csakhamar a zaklatott munka után méltán kiérdemlett, de az anyagi gondok által minduntalan megzavart nyugalomba vonúljanak vissza.

A mai kor gyermeke, ki a világért ki nem mozdúlna abból a legspeciálisabb szakmából, a melyre a külső képe-sítvényt, a diplomát megszerezte magának, alig tudja elképzelni, hogy lehetett a hányt-vetett, folytonosan egyik munkakörből a másikba mozgósított régi tanárnak eredményt érnie el. Ugyde a szoros értelemben vett szakműveltséget bőven pótolta a régiéknél a lelkesedés, az ügy-szeretet, a ragaszkodás az iskolához s a benső hivatottság az ismeretek közléséhez. Aztán meg, a mit már annyian és oly sokszor jeleztek, az iskolák szervezete, a tanrendszer,

mely ma a legfőbb akadálya a tanítás sikerének, hajdanában segítségére volt a tanítónak. Kevesebbet tanítottak, de jól és alaposan, úgy, hogy az iskolából kikerült ifjú sokkal nagyobb biztossággal indulhatott az élet nagy útjára, mint a modern fiatal ember, kinek az iskolában szárnyát szegik, hogy ne röpkülhessen s nemcsak a kedvét veszik el az önképzéstől, de az ehhez szükséges eszközökkel sem látják el kellőképen.

Megboldogult tagtársunk a protestáns tanár példányképe volt. A szent fogadáshoz, a mit akkor tett, midőn székét elfoglalta, mind végig hű maradt. »Oktatás és nevelés — így szólt a többi közt, — e kettőben pontosúl hivatásom felséges tiszte. Elsőt illetőleg, mint felséges királyom hű jobbagya, a koronás főnek tántoríthatlan hű alattvalókat, mint édes hazám és szeretett nemzetem hű fia, a hon közjáváért s a kedves anyanyelv virágzásáért élni-halni kész polgárokat, mint szent vallásom nem vakbuzgó, de mégis rendületlen hű követője, ennek vész között is hív pártolókat s szemes őrállókat képezni, s e főiskola javát s boldogságát mind szavaimban, mind tetteimben mindenkép elősegíteni leend egyetlen örömöm s fő dicsekedésem. A nevelésre vonatkozólag imé itt nyilván vallást teszek, mikép én a kor lelkéhez, — melynek jelszava: haladás és emberiség, — mindenkor hív maradva, soha nem fogom eltéveszteni szemeim elől az eszközöket, mik által a dicső feladatot vélem megközelíthetni.«

Ebben az irányban és szellemben vezetvén az ifjúságot, a működéséhez kötött szép remények, — melyeket beiktatása alkalmával br. Vay Miklós, a főiskola akkori segédgondnoka és Péczeli tolmácsoltak, — beteljesedtek.

Az ő keze alól kikerült ifjak nemcsak mint jó hazafiak, mint buzgó protestánsok és mint a haladás lelkes barátai, hanem mint alapos jogászok is kitűntek. Tanítványait a jogtudományok útvesztőjében a mellett, hogy biztos kézzel kalauzolta, élénk előadásával a legszárazabb tárgyat is képes volt velök megkedveltetni. A jogintézményeket nem a törvény rideg betűi alapján, hanem történelmi és philosophiai szempontból vette vizsgálat alá s ily módon, míg

egyrésről sikerült neki növendékeiben a tudásvágyat fölébreszteni, másrésről lehetővé tette rájuk nézve, hogy behatoljanak az egyes intézmények szellemébe. A história segítségével végig vezette őket a fejlődés minden fokozatán s ugyanakkor a jogphilosophia útmutatását követve, megismertette velök az okokat és körülményeket, melyek a fejlődésre, a haladásra befolyással voltak.

Szücs óráin, — így jellemzi őt, mint professzort, egy volt tanítványa — öröm volt jelen lenni. Még a publicus juristák is sokszor megjelentek leczkélén, mélységes tiszteletet tanusítva a közkedveltségű professzor iránt, ki remek előadási képességével hallgatói figyelmét állandóan lekötve tudta tartani. Sokszor megmosta a supinusokat az ő veséig ható szavaival, de a melyek nem a nyers gorombaságnak, hanem a finom élcznek hathatós szavai voltak. Szerette nagyon, ha szépen feleltek az óráján, ugyanazért egy-egy kitünőbb tanítványát gyakrabban felszólította ezekkel a szavakkal: »feleljen kérem túl a rápián«; megvárta tőle, hogy a mennyiben óráit szorgalmasan látogatta, többet tud, mint a mennyi a kézről-kézre adott s iskolai hagyatékképen egyik osztályról a másira szállt jegyzetekben foglaltatott; a rápiából csak a közepszerű tanuló készülhetett el neki. Előadásait számos tréfás kitéréssel, anekdotával fűszerezte. Az adomázás nagyon jól állt neki. Tréfás ötleteit, melyekben kifogyhatatlan volt, a legnagyobb komolysággal mondta el s épp ezért hatott velük, ezért villanyozta fel előadásával hallgatóit. Kellemes modoráért mindenki szerette őt s nagy eruditója előtt tisztelettel hajoltak meg.

Székfoglaló értekezésében, — melyet 1840. november 8-ikán tartott meg s mely Péczeli Józsefnek, a debreczeni tanári kar szeniorának az új tanárhoz intézett üdvözlő beszédével együtt még ugyanazon évben nyomtatásban is megjelent,*) — végig tekintvén államszervezetünk és jog-

*) *Beszédek*, melyek hites ügyvéd Szücs István úrnak, a debreczeni ref. collegiumi jogtanítói székbe lett innepélyes beigtatása alkalmával, ugyanazon főiskola inádságházában 1840. november 8-ikán tartattak. Debreczen, nyom. Tóth Lajos. 1840. 8-r., 39 lap.

rendszerünk múltján, nagy meglepéssel jelzi a haladást, melyet 1825-től tettünk. Az 1832/6. és az 1839/40. országgyűlés alkotásai, a magyar nyelvnek jogaiba való visszahelyezése, az úrbéri ügyek rendezése, az örökváltsági törvény, a törvénykezési reformok, a rendi különbségek megszüntetésére irányzott törekvések, a nemesség áldozatkészsége, — lelkesedéssel tölti el őt. Széchenyinek, mint »az igaz hazafiság egyik nagy apostolának« nevét csak egyszer említi ugyan, de a fejlődés irányára és tempójára nézve Széchenyi elveit fogadja el s az elért reformokat ezek szerint ítéli meg.

Ama reformok, szerinte, minden szabadelvű embert kielégíthetnek, miután biztos alapjául szolgálnak a szebb jövőnek; de egyszersmind megczáfolják a Zedlitz-féle politikusokat, kik országgyűléseinket alaptalan rágalmakkal illetik, meddőséggel vádolják s működésök sikertelenségét a kormány jószándéku törekvéseivel szemben gyakorolt indokolatlan oppositiónak tulajdonítják.

Zedlitz német írónak az *augsburgi »Allgemeine Zeitung«*-ban »*Pia desideria*« cím alatt névtelenül közzétett s az 1840-diki országgyűlés befejeztével önállóan is megjelent cikksorozata,*) tudvalevőleg, nagy port vert fel nálunk ebben az időben. Nem egyéb az, mint a bécsi kormány beolvasztási politikájának apotheosisa. Azzal a kijelentéssel végződik, hogy Magyarország magára hagyatva, nem állhat fenn, ennélfogva szorosabbra kell fűzni a kapcsolatot Ausztria és Magyarország között; meg kell változtatni a magyar alkotmányt, miután a fennálló, elavult államszervezet mellett a Lajtha határvonalul szolgál nemcsak Magyarország és Ausztria, hanem Magyarország és Európa, a kultura és a középkori barbarizmus, a haladás és a stagnatio közt is.

Minthogy az akkori közmeggyőződés szerint Zedlitz tollát a bécsi kormány sugalmazta, épp úgy, mint Pükler-Muszkau herczegét, ki a nélkül, hogy viszonyainkat csak

*) *Pia desideria für Ungarn*. Ergänzt und mit Noten versehen. Leipzig, bei O. Wigand. 1840.

felületesen is ismerte volna, a beteg Magyarország doktorának tolta fel magát s a hírlapokban merőben hamis diagnózis alapján recipéket írt a beteg számára: maga Széchenyi vállalkozott a fogadatlan prókátorok visszautasítására, kijelentvén egyik országgyűlési beszédében, hogy mi nekünk magyaroknak sem kikopott fizetett poéták, sem vándorló hercegek tanácsára vagy intésére szükségünk nincs, hogy kötelességünket fejedelmünk és honunk iránt teljesítsük. Szűcs István csak Széchenyi rendreutasítását reprodukálja, midőn szánalmát fejezi ki Zedlitz magaviselete felett, »ki — úgy látszik — nem fogta fel, mily nehéz a régi, meggyökerezett viszonyokat belső összefüggésekben megítélni s valódi eszközöket előadni, melyekkel javítani lehessen, kivált ottan, hol a törvényhozás gyakorlati kérdései forognak fenn.«

Hogy mik lennének a jövő teendői, erre nézve Szűcs nem nyilatkozik, valamint a véghezvitt reformok tüzetesebb bírálatába sem bocsátkozik. Inkább csak regisztrál. Az alkalom nem arra való volt, hogy tárgyába mélyebben belémerüljön. Rövid beszédében csupán a szellemet akarta jelezni, melyet tanszékén érvényesíteni kívánt, s e tekintetben kellőleg tájékozta is hallgatóit.

Székfoglalóját mintegykiegészíti a Bajza »*Athenaeumjának*« 1842-diki évfolyamában megjelent, »*Vázlatok az ész-tani jogtörténetrajz köréből*« című értekezése,*) melyben sürgeti a jogtörténet, specialiter a magyar jogtörténet tanszékének a jogi szakiskolákban való felállítását.

Már a jelen század elejétől úgy az állami jogakadémia, mint a debreczeni főiskola tanrendjébe fel volt ugyan véve a *historia et institutiones juris hungarici* s ezen kívül egyéb történelmi tárgyakat is adtak elő, így nevezetesen a *historia universalis*, az államtörténetet (*historia statuum veterum vel europaeorum*), továbbá a bölcsészeti szakon Magyarország oknyomozó történetét, az egyház- és irodalomtörténetet; de Szűcsöt mindez nem elégítette ki.

Ő nem annyira a történelmi disciplinák tanítására,

*) *Athenaeum*. 1842. évf. 24. 25. sz.

mint inkább a jogintézmények előadásában a történelmi módszer alkalmazására fektette a súlyt, s a magyar jogélet fejlődésének történetét nem a külső jelenségek alapján, hanem a társadalom, valamint az állam szervezetében időnkint bekövetkezett változások és átalakulások figyelembevételével kívánta tárgyalni.

A jogi szakoktatás körében, a mint ő nevezi, azt a »jellemezve bíráló jogtörténettant — *characteristico-critica historia jurist*« kell meghonosítani, mely a jelent a multtól elválasztva, minden kornak sajátosságából vonja le a következtetéseket; megvizsgálja, ha vajjon a törvényhozás megértette-e mindenha saját korát, nem járt-e annak előtte vagy utána, hű tolmácsa volt-e a nemzeti közvéleménynek, teljesítette-e a közvéleményből eredt szükségleteket?

Szücs tehát egyike volt ama keveseknek, kik nemcsak belátták a jogbölcsezet és a jogtörténet közti összefüggést, hanem egyszersmind a jogi szakoktatás sikere érdekében, az egymást kiegészítő két tárgynak egy tanszéken való egyesítését, illetőleg a jogtörténetnek philosophiai alapon való tárgyalását is sürgették.

Hogy didaktikai szempontból ez utóbbi mennyire szükséges, azzal ma már mindenki tisztában van; de még a múlt század második felében, valamint a jelen század első tizedeiben a jogtörténeti irodalom munkásai jóformán kizárólag a nyers anyag felkutatásával és regisztrálásával foglalkoztak.

A múlt század második felében II. József egyházpolitikájának egyik vezérharczosa, Benzur, valamint Mária Terézia udvari könyvtárának tudós őre, Kollár, jogtörténelmi értekezéseikben megkísérlik ugyan a helyes módszer alkalmazását, de mivel mind a ketten az aktuális politika szolgálatában álltak s csupán a politikai napi kérdések megvilágítása végett és pedig azzal a határozott célzattal fogtak tollat, hogy a kormány politikájának útját egyengessék: ez a körülmény monografiáik tudományos értékét meglehetősen devalválja. A későbbi jogtörténelmi írók pedig, mint említők, csak anyaggyűjtők voltak. Fejér »*Codex diplomaticusában*« ép úgy, mint Fleischhacker, Hajnik Pál

és Kelemen rendszeres jogtörténeti műveiben, bármily nagybecsű kútfők is ezek különben, az anyag nincs úgy feldolgozva, a mint azt Szűcs István kívánta.

A lelkes fiatal tanár csak az 1849/50. iskolai évben valósíthatta meg régi tervét. Ekkor nyílt alkalma a hazai törvények történetének tanítására. E szerint, míg az állami iskolákban csak 1867-ben szervezték a magyar állam- és jogtörténet tanszékét: Debreczenben Szűcs mindjárt a szabadságharcz lezajlása után megkezdte a jogtörténet előadását és pedig oly módon, hogy előadásának anyagát öt részre osztotta fel. A vezérek korát mellőzve, az első korszak, szerinte, szent Istvántól, vagyis a királyság megalapításától az Árpád-ház kihaltáig; a második, vagyis a hűbériség korszaka Róbert Károlytól Verbőczyig; a harmadik I. Ferdinándtól III. Károlyig; a negyedik III. Károlytól 1825-ig; az ötödik 1825-től 1847-ig tart. Az ő rendszere tehát, mint látható, némi eltéréssel megfelel annak, a mit ma általában elfogadnak. A legfőbb különbség az, hogy Szűcs — talán azért, mivel túl lévén terhelve egyéb tantárgyakkal, a jogtörténet anyagát összébb kellett vonnia, — a szent István-féle alkotmány alapos megértéséhez okvetetlenül szükséges ős-szervezet ismertetését mellőzte.

Az ő munkabíró vállaira szolgálatba léptének első percétől fogva oly súlyos terheket róttak s annyira elfoglalták közigazgatási teendőikkel is, hogy nem csoda, ha az egyes disciplinák terjedelmének és körének korlátozása által igyekezett segíteni magán.

A protestáns iskolák administratiója ma is, mint régebben, csaknem kizárólag a tanárok kezében van. Ők az igazgatók, ők kezelik az alapítványokat, ők gazdálkodnak, ők vezetik az alumnaeumot és a convictust, sőt még a felügyelet gyakorlásában is részt vesznek, úgy, hogy a legfőbb kormányzó- és felügyelő-testület, az egyházkerület, egyszerűen csak tudomásul veszi a tanári kar által előterjesztett ügyeket vagy utasításokat ad egy vagy más dologra nézve. A szoros értelemben vett administratió kívül, az előterjesztések, emlékiratok, bizottsági munkálatok adnak nekik legtöbb dolgot. Van nekem egy idősebb kartársam, a ki

mikor egyszer szemére vetettem, hogy irodalmilag keveset dolgozik, kinyitván az asztal fiókját, mely tömve volt bizottsági munkálatokkal, azt felelte, hogy »ime, itt van az a sír, melybe én mint író elevenen eltemetkeztem«.

Ha reformra van szükség, rendszerint a tanári kar kezdeményezi azt; de viszont ha akár az iskola vezetésében, akár a tanszervezetben hibákat és hiányokat fedeznek fel, ezekért a tanári kart szokták felelőssé tenni. Az erkölcsi elismerés nem mindig jut osztályrészökül, sokszor lefoglalják azt a maguk számára azok, kiknek semmi joguk és érdemök nincs hozzá; olyan-amilyen anyagi jutalomra is csak nagyritkán tarthatnak számot. Küzködnek, dolgoznak többnyire ingyen, csak azért, mert az iskolájukat szeretik, mert az iskola jó hírneve és az övék elválasztathatlannúl össze vannak egymással forrva.

Az állam szolgálatában álló tanár olyan, mint a katoná, egyik helyről a másikra lökik, ennél fogva nem fejlődhet ki közte és az iskola közt oly benső, szoros viszony, mint a protestáns tanárnál, ki, ha egyszer állomáshoz jutott, bizvást elmondhatja, hogy itt élnem s halnom kell; egy-két nagyobb, kedvezőbb anyagi helyzetben levő iskolát kivéve, nincs olyan positio, a melyet, ha elnyerne, magára nézve előléptetésnek tekinthetne s így érdekében sem áll mozdulni; az államnak pedig nincs szüksége rá — csak a saját embereinek legyen képes kenyeret adni.

Szücs 1842-ben, mint a superintendentialis levéltár rendezésével megbízott küldöttség, 1843-tól 1846-ig pedig mint az egyházkerületi tudományos választmány (literaria deputatio) jegyzője volt elfoglalva.

A tudományos választmány, a református egyház ma is élő vezére, br. Vay Miklós indítványára az ő, mint főgondnok és Szoboszlai Pap István superintendens elnöklése alatt, 1841. október 8-án alakíttatott meg abból a czélból, hogy az egyházkerület iskoláit újjászervezze. Hogy a küldöttség elnökei e tekintetben a kor kívánalmait nemcsak megértették, de túl is szárnyalták, azt programjuk világosan mutatja.

A gymnasium, illetőleg a középiskola rendeltetéséről egészen helyes fogalmaik voltak. Midőn jelzik, hogy »az iskoláknak minden nemei, melyek léteznek, egyesítve vannak s az iskolai rendszer által annyira egy testté alkottattak, hogy egyik a másiktól függ, egyik a másik által föltételeztetik vagy egyik a másik nélkül el nem lehet, fenn nem állhat;« továbbá midőn kijelentik, hogy »ez nemcsak nem jó, nem helyes, de káros is; nem jó közelébb a tanítási rendszer javíthatása tekintetében, mert nehezíti azt, hátramaradást, alkalmatlanságot vagy éppen kárt is okozván egyiknek vagy másiknak«: eme nyilatkozatukkal rámutatnak a reform kiindulási pontjára, mely szerint a gymnasiumot mint öncélú, önálló intézetet kell tekinteni s a szerint kell annak szervezetét megállapítani.

Ez az a modern felfogás, mely, ha a gyakorlati életben nem is, de az elmélet terén immár diadalra jutott. Bármennyire hangsúlyozzuk ugyanis a közoktatási intézmények közt az összhang fenntartásának szükségességét: az elemi iskolát az elemi ismeretek közlésére, az egyetemet és akadémiát a szakműveltség s a középiskolát a magasabb általános műveltség terjesztésére tartjuk hivatottnak, egyiket sem rendelvén alá a másiknak s mindegyiknek biztosítván a szükséges önállóságot.

Ama helyes alapelvől kifolyólag br. Vay és társa sürgetik továbbá, hogy »az iskolákban az életre szükséges dolgok — így nevezetesen az idegen élő nyelvek — is taníttassanak, hogy kiki az egyedek között ott céljához megkívántató ismereteket szerezhessen,« valamint, hogy »az egész oktatás s berendezés a tehetségek általános, individuális és harmoniai kifejtésére irányoztassék s e tekintetből gondoskodás legyen a zene, rajz s testgyakorlat tanításáról, az ethikai irányú tanok természetesen ezutánra is fölvetetvén,« vagyis azt kívánják, a mit ma már legalább részben sikerült elérnünk, hogy t. i. a középiskola ne szorítkozzék kizárólag az alaki képzésre.

Vége fölveszik programjukba a szakrendszer életbeléptetésének szükségességét, kifejezván abbeli óhajtasukat, hogy »a tanulásbeli előmenetel biztosítására ne ugyan-

azon egy tanító által kívántassék már a gymnasiumban minden tárgyat tanítani.«

A bizottság az elnöki nyilatkozatot elfogadta ugyan a tanácskozás alapjául; de számbavehető eredményt nem volt képes felmutatni. A tagok nézetei az egyes kérdésekben annyira szétágaztak, hogy az elnökség programjának megfelelő szervezetet teljes lehetetlenség volt megállapítani s minthogy az alapelvekre nézve sem tudtak megegyezni, a bizottság munkálata csupán toldozás-foldozásból állt. *)

A mikor Szűcs a jegyzői tollat kezébe vette, már akkor Péczeli József, Csécsi Imre, a jeles természettudós, de különösen Szőnyi Pál, a Tisza-fiúk, László és Kálmán nevelője közreműködésével a tudományos választmány az újjászervezés tervét minden részletében kidolgozta. Szűcséknek tehát részint a terv életbeléptetéséről kellett gondoskodniok, részint a szőnyegre hozott reform-eszméket ismét és ismét megvitatniok. Mert, a mit általában tapasztalhatunk, ha egy nagyszabású reform kölcsönös engedmények, elvfeadások vagy az elveken való megalkuvás árán jön létre, a választmány munkálata eredeti alakjában jóformán senki- nek sem kellett, senkit, egy pártot sem elégített ki. A reál irány hívei keveselték, a mit kaptak, a humanisták sokalták, a mit átengedtek. Szűcs inkább a humanismus felé hajlott; a classica literaturának élte végeig lelkes híve volt; de a választmányban azt a közvetítő álláspontot foglalta el, mely a humanismus és a realismus összeegyeztetését tartja szükségesnek.

A középoktatás újjászervezésének nagy munkájából Szűcs István, mint a tudományos választmány jegyzője, bőven kivette ugyan a maga részét; de a mellett tanári teendőit is egész odaadással és buzgalommal végezte.

Hogy a tanítás sikerét annál inkább biztosítsa, az

*) Ld. a tudományos választmány munkálatait a *Prot. Egyh. és Isk. Lap* 1842. évfolyamában; ismertetéseket és bírálatukat a *Sárospataki Füzetek* 1861. évf. III., IV. füzetében Szilágyi Istvántól »A gymnasiumi oktatásügy története a magyarországi hely. hitvallásuaknál« cím alatt.

egyházkerülettől 1841. máj. 3-kán nyert megbízatása folytán 1845-ben »*Kis törvény*« cím alatt kézi könyvet adott tanítványai kezébe*) s ezzel egyidejűleg kiadta egyszersmind »*Törvénytudományi Kalauzát*«, ez utóbbit részint abból a célból, hogy a tanárok vezérkönyvül használják, részint, hogy a nagy közönség megismerkedhessék abból a magyar magánjog elemeivel.

A »*Kalauz*« első kiadása 1845-ben, a második 1846-ban jelent meg.***) Az akkori viszonyok közt a ritkaságok közé tartozott, hogy egy merőben tudományos mű egy év leforgása alatt két kiadást érjen. Ez mindenesetre azt mutatja, hogy Szűcs könyve — dacára erős versenytársainak — szükségét pótolta.

Debreczenben épp úgy, mint a többi protestáns iskolában, Patakon, Pápán, Szigeten, Eperjesen és Késmárkon, ebben az időben Kövynek Fogarasi által átdolgozott magánjogi tankönyvét használták. Az eredeti mű — a mint azt veteran tagtársunk, Tóth Lőrincz a Fogarasi felett tartott emlékbeszédében kimutatta, — gyarlóságainál fogva a jogi szakoktatás céljainak nem mindenben felelhetett meg. Kövy mint előadó tanár volt igazán kitűnő. A mily nagy gonddal tartotta előadásait, épp oly kevés figyelmet fordított *Elementái* megírására, úgy, hogy Fogarasi a közóhajtnak tett eleget, midőn a különben nagy tudományos készlettel, mélyreható ismeretekkel írt tankönyv szerkezeti és egyéb hibáinak kijavítására vállalkozott. A mellett, hogy rendszerén célszerű változtatásokat tett, egyes részeit teljesen újból dolgozta ki, hibás idézeit, — melyek jórészt nyomtatás közben, a felületes korrigálás miatt csúsztak

*) *Kis törvény*, vagy népszerű törvénytudomány, gyermekek számára. Irta Szűcs István. Debreczen, nyom. Tóth Endre. 1845. 8-r., IV + 63 lap.

**) Az 1-ső kiadás címe: *Elemi magyar magánjog*, elébe tűzve a magyar közjognak és utána téve a magyar váltójognak rövid vázolatát. Törvénytudományi kalauz gyanánt írta Szűcs István. Debreczen, nyom. Tóth Endre. 1845. 8-r., VIII + 154 lap. — A 2-dik kiadás címe: *Magyar polgári törvénytudományi kalauz*. Irta Szűcs István. Második javított és bővített kiadás. Debreczen, nyom. Tóth Endre. 1846. 8-r., XII + 184 lap.

belé, — kiigazította, az anyag könnyebb áttekinthetése végett az egyes fejezeteket czímmel látta el, s a mit különösen ki kell emelnünk, kiválóan ügyelt a nyelv tisztaságára és szabatoságára.

A mint a kormány, az országgyűlés sürgetéseinek engedve, az 1840: VI. t. cz. szellemében elrendelte a tudományok magyar nyelven való tanítását: a Kövy-Fogarasi-féle műnek egyszerre számos konkurrensé támadt, részint az eredetileg magyar nyelven írt, részint a latinból átdolgozott magánjogi tankönyvekben. Frank 1845-ben maga fordította le, illetőleg dolgozta át *Principiáit*, de — mint a czíme is mutatja: »*Közigazság törvénye Magyarhonban*« — oly rossz magyarsággal, hogy főképen e miatt, de meg a rendszerén tett, éppen nem előnyös változtatások következtében is, írói hírnevét a mű magyar kiadásával nem öregbítette. Ezen kívül ugyancsak 1845-ben Madarassy János, egri lyceumi jogtanár, majd 1846-ban Komjáthy Anzelm ügyvéd és Kallós Lajos, a debreczeni jogi tanszéken Szűcs István közvetlen utódja, adták ki a magánjog tankönyvét. A három utóbbi épp úgy, mint Szűcs István a maga *Kalauzában*, Kelemen, Szlemenicset, Kövyt, Frankot követik. Kelemen Imre, Huszthy és Geörch-el szemben, folytonos tekintettel a római jog elveire dolgozta fel a magánjog rendszerét. Szlemenics művének szerkezete ugyanaz, a mi a Kelemené; de a római jogot forrásul nem használja, hanem jogbölcészeti szempontból tárgyalja azokat a kérdéseket, melyek megoldásánál pozitív forrásokra nem támaszkodhat. Kövy különösen kedveli a kontroverziákat; az adományrendszer, az özvegyi jog, a végrendelet nélküli örökösödés, a zálogjog tekintetében például, midőn az ellentétes nézeteket jelzi, jogbölcészeti érvekkel hevesen védi egyszersmind a saját, egészen eredeti felfogását. Frank magánjogának úgy szerkezete, mint módszere egészen új; kútforrásainak megválasztásában a szó szoros értelmében purista, a mennyiben úgy a római jogot, mint a kánonjogot mellőzi.

A negyvenes évek másodrendű magánjogi írói közül Madarassy a Kelemen, Kallós a Kövy, Szűcs István ellen-

ben a Szlemenics nyomdokain halad. Szűcsben van azonban aránylag a legtöbb önállóság.

Szűcs rendszere némi eltéréssel ugyanaz, a mi a Szlemenicsé. A perek különböző fajait az anyagi joggal kapcsolatban tárgyalja, a mi didaktikai szempontból nem kifogásolható. A vitás kérdések elől vagy kitér, vagy akkép oldja azokat meg, hogy egyik vagy másik jelesebb jogász véleményéhez csatlakozik. De — s ez mutatja, hogy önállóságra törekedett, — szolgailag nem rendeli magát alá mesterének.

A *Tripartitumra* nézve például Szlemenicsessel szemben, ki azt írja, hogy »ezen munkának országos törvény ereje vagyon,« úgy látszik, a Frank véleményét fogadja el. Készakarva hoztam éppen ezt fel például, mert az a határozatlanság, az a tartózkodás, a mivel ebben a kérdésben nyilatkozik, általában tapasztalható mindenütt, a hol ellentéteket kell kiegyenlítenie.

Frank világosan, minden félreértés kizárásával jelenti ki, hogy a *Hármaskönyv* országos törvény jellegével nem bír, mivel eredeténél fogva nem lehet annak tekinteni, mivel az 1518-diki bácsi törvény, mely állítólag kötelező erővel akarta felruházni, nem világos s mivel végre a későbbi törvények csak egyes czímeit s nem az egész művet erősítik meg. Szűcs ellenben, midőn jelzi, hogy »az országgyűlésen hozott és kihirdetett törvényeken kívül vannak a magyar nemzetnek hosszas gyakorlaton épült cselekményei után hallgatólag elismert törvényei is«: nem teszi hozzá, hogy ilyen a Verbőczy *Hármaskönyve* is; hanem folytatólag csak azt írja, hogy »már a régiebb időbeli törvényes szokásokat a XVI. században Verbőczy István híres törvénytudós szedte össze s azok a törvénytár elején fellelhetők.« Ezt én úgy értem, hogy — miként Frank, úgy Szűcs is, a *Tripartitum* kötelező erejét a szokásra vezeti vissza; de más esetleg úgy is értheti, hogy Szűcs szerint a *Tripartitum*, a maga egészében, valóságos országos törvény; sőt még az az értelmezés sincs kizárva, mely szerint Szűcs eme fontos jogforrás minősítésével egyáltalán adós marad.

A miben Szűcs, mesterét, Szlemenicset határozottan túlszárnyalja, az művének nyelvezete és stylusa. Szlemenics a jogi műnyelv tekintetében az úttörés nehézségeivel volt kénytelen küzdeni. Kövy, magánjogának 1824-diki magyar kiadásában a latin műszavaknak csak egy részét fordítja le, például tuteláról és testamentumról beszél; Szlemenics jól-rosszul, de minden fogalmat magyarul ad vissza s a tutelát gyámatyaságnak, árvagondviselőségnek, a testamentumot végső intézetnek nevezi; Szűcs ellenben már eme fogalmak jelzésére a ma elfogadott gyámságot és végrendeletet használja. Kövynél a homo sui juris »tutor vagy curator alá nem tartozó«, Szlemenicsnél »önmagától függő«, Szűcsnél »önjogu« személy. A három író művei alapján a jogi műnyelv fejlődésének menetét a fennebbieken kívül még tömördek példával lehetne illusztrálni.

Szűcsnek már nem kellett szófaragással bibelődnie. Elvégezték azt helyette Szlemenics, majd később a tiszántúli kerületi kir. tábla helybenhagyásával 1837-ben Debreczenben kiadott »*Törvénykezési s tiszti szótár*« szerkesztői, valamint Fogarasi, különösen ez utóbbi kitünő tapintattal s finom nyelvérzékkel. A ki a házasságbontó és tiltó akadályokat oly ügyesen versbe tudta szedni, mint Fogarasi, az méltán megérdemelte, hogy a szóalkotásban, a műnyelv megteremtésében mesternek tekintessék. A fejlettebb izlésű, modern jurista is szívesen recitálja el Fogarasinak Szűcs *Kalauzában* szintén közlött pattogó verseit:

Tévesztés, feltét, fogadás, vérség, bűn, erőszak,

Tisztesség, papi rend, kötelék, vallási különbség stb.

Házasságotat elbontják vagy tiltanak attól.

A kitünő úttörők eredménydús működése után csak ízlésre volt szükségük a negyvenes évek jogi íróinak, hogy élvezhető, jó magyarsággal írjanak. Szűcsnek megvolt az ízlése és a tapintata hozzá, hogy a konkolyt elválassza a tiszta búzától.

Mind a két művét — az akkori sajtórendszabályok értelmében — a helytartótanácshoz terjesztette fel, a honnan 1845. januárjában az egyházkerülethez azzal az utasítással tétettek át, hogy vizsgálja meg, vajjon az oktatás

czéljaira alkalmasok-e? A tudományos választmány 1845. okt. 7-én mind a »*Törvénytudományi Kalauzt*«, mind a »*Kis törvényt*« »sikerrel használhatónak ítélvén«, Debreczenben a Kövy-Fogarasi-féle tankönyvet a Szűcsé kiszorította, s ez utóbbi használatban maradt az ötvenes évek végeig, a mikor Kallós ismét a Kövy rendszerében készített saját tankönyve szerint adta elő a magánjogot.

A »*Kalauz*« tudományos értékét a M. Tud. Akadémia is elismerte azzal, hogy Szűcsöt 1846. december 18-án tagjai közé fölvette.

A fiatal tudós székfoglalóját »*A tételes jog philosophiájának történeti fejlődéséről*« Akadémiánknak ma is élő, érdemekben gazdag Nestora, Tóth Lőrincz, az 1847. július 1-sején tartott u. n. »kisgyűlésen« olvasta fel.)*

Szűcsnek kétségtől ez a legbecsesebb, legtartalmasabb értekezése.

A jelen század első tizedeiben Hugo, Savigny, L'Herminier, általában a történelmi iskola, a törvény és törvényes szokás által szentesített jogok föltétlen tiszteletét hirdette, a törvényekről azt tartván, hogy azoknak mindig és mindenütt az önmagokban működő erőkből s nem a törvényhozásnak bármily bölcsen kombinált akaratóból kell fejlődniök. Ezzel szemben az észjogi iskola hívei, Thibaut, Zachariä, Rotteck abban a meggyőződésben, hogy mint a gyermek ruháiból, úgy nő ki a nemzet a régi jogfogalmakból, az észjog alapján a codificatiót sürgették.

A harc a két iskola közt éppen befejeztetett, midőn Szűcs annak eredményét fölhasználva, értekezését megírta a tételes jog bölcsészetről. Első, a ki e tárgyat magyar nyelven megvilágítja. Első a magyar jogirodalomban, aki kimutatja az észjog és a tételes jog philosophiája közti lényeges különbséget.

A tételes jog bölcsészetének két részét különbözteti meg; az egyik az elméleti, helyesebben kritikai, a másik a gyakorlati, helyesebben oknyomozó rész. Amaz a tételes

*) Közölve a *Magyar Akadémiai Értesítő* 1847. évfolyamában 175. s k. l.

jogintézményeket abból a szempontból vizsgálja, vajjon meg-
egyeznek-e az igazság követelményeivel; emez a pozitív in-
tézmények fejlődésére befolyással levő körülményeket veszi
tekintetbe, hogy megállapíthassa amaz intézmények miben-
létét, sajátságait. Az észjog és a tételes jog philosophiája
közt a legfőbb különbséget abban találja Szűcs, hogy amaz
mint a priori tudomány, elvontan, a pozitív törvények elő-
zetes tudása nélkül is tárgyalható, holott a tételes jog böl-
csészete, mint a posteriori tudomány, az érvényben levő
törvények ismeretét föltételezi.

A tételes jog bölcselete, melynek az összehasonlító
jogtudomány és a jogtörténet alapján kell fejlődnie, még
ma sem részesül kellő figyelemben. Annál nagyobb elisme-
rés illeti Szűcsöt, ki már a negyvenes években sürgette,
hogy a törvényeket meg kell bírálni abból a célból, hogy
földeríthető legyen, vajjon a törvényhozás saját korát meg-
értette-e, kielégítette-e a nemzeti szükségleteket? A reform
alapföltétele, sikerének legfőbb biztosítója, hogy a törvény-
hozás a törvények oknyomozó vizsgálata alapján működjék
s ezt csakis a jogtudomány segítségével teheti. »Megbecsül-
hetetlen kincse az a törvénytudománynak — így végzi
Szűcs székfoglalóját, — hogy bár azok, kik ennek művelé-
sére elmetehetségük s szakbeli ismereteik által hivatást
éreznek magukban, nem volnának, nem lehetnének is köz-
vetlen tényezői a törvényhozásnak, de kor- és okszerű esz-
méiknek irodalmi téren való terjesztése által, közvetve elő-
készítőivé válnak a nemzet által igényelt intézkedéseknek,
s a tiszta és nemes szándékból elhintett magvak nem le-
het, hogy meg ne teremjék úgy az egészséges fejlődésnek
indúlt nemzetnél, mint annak a kor gyakorlati igényeit
helyesen felfogó s kellően méltányló törvényhozóinál gyü-
mölcseiket.« Ezt az általános tételt igazolják úgy a XVI.
század és az 1791. év, mint a negyvenes évek jogi reformjai,
melyeknek gyökereit jogtudósaink műveiben találjuk meg.

Attól az időtől kezdve, hogy Szűcs Akadémiánkban
székét elfoglalja, csaknem huszonöt évig, sem a folyóira-
tokban, sem a könyvpiaczon nem találkozunk nevével. Ama
nagy történelmi munkájához gyűjti az adatokat, melynek

első kötete 1871-ben látott napvilágot. De idejének legnagyobb részét a tanítás és iskolai administratio, majd 1857-től a közhivatali teendők veszik igénybe.

A szabadságharcz lezajlása után a jogi szakoktatás fenekestül felforgatott tantárgyain Szűcscesel az újonnan választott jogtanár, Buzás Pál osztozkodott meg. A magánjogon és a hazai törvények történetén kívül elő kellett adniok a birodalmi oktrojált alkotmányt, az 1849-ben életbeléptetett ideiglenes közigazgatási szervezetet s az ugyanazon év november 3-án behozott ideiglenes bírósági szervezetet és perrendtartást, továbbá az új váltórendszabályt, büntető perrendtartást stb., majd 1850/1-től 1852/3-ig az új pénzügyi törvényeket, az osztrák polgári törvénykönyvet, ügyvédi rendtartást stb.

A mellett, hogy az új tantárgyak egész özönével árasztattak el, különösen az tette nehezzé a munkájokat, hogy az egyes disciplinák anyaga folytonosan változott. Az akkori kormány legfőbb jellemző vonása a kapkodás volt. Még a tinta meg sem száradt, melylyel egyik rendeletét aláírta, már ugyanezt egy másikkal vagy módosította, vagy hatályon kívül helyezte. A közigazgatást szabályozó rendeletet például, — mely a jogakadémián szintén előadás tárgya volt, — legfelsőbb helyen 1849. október 17-én erősítették meg; de már a következő évben szeptember 8-án, majd ismét ugyanazon év és hó 13-án módosították. A pénzügyi szervezetre vonatkozólag hasonlóképen az ordres, contreordres és desordres gyors egymásutánban váltották fel egymást, úgy, hogy embernek kellett lennie a talpán, a ki részint az egymást kiegészítő, részint az egymásnak ellentmondó pénzügyi törvények tömkelegében eligazodott.

Debreczen igyekezett ugyan a jogakadémiákra nézve megállapított tanrendhez alkalmazkodni; de a kellő számú tanerők hiányában ez csak félig-meddig sikerült. S épp ezért a cs. k. vallás- és közoktatásügyi miniszter már 1851. májusában elrendeli, hogy a jogakadémia 1850. szept. 28. és 29-én kelt rendeletei értelmében újra szerveztessék, mert különben fel fogja azt oszlatni. Az említett két rendelet szerint, — melyet a pozsonyi, kassai és nagyváradi jogakadémiákban azonnal életbeléptettek, — a nyilvánosság jogával felruházott jog-

akadémiákban négy rendes tanszék naponkénti két-két órával állítandó fel; az ujonnan szervezett »csász. kir. jogakadémiák«, a mennyiben saját tökéik a költségek fedezésére elégségesek nem lennének, az államkincstár által segélyzendők; a négy évi jogi tanfolyamból kettő az egyetemen végzendő; a vizsgálatok részint szóbeliek, részint írásbeliek, stb.

Eme rendeletek végrehajtására nézve Szoboszlai Pap István, tiszántúli superintendens, br. Geringer teljhatalmú császári biztosnál nagynehezen halasztást eszközölt ki; de egyúttal megkezdte a reorganisációt. A nélkül, hogy az egyházkerületet megkérdezte volna, 1852-ben a jogakadémiát a főiskola többi intézeti ágaitól teljesen elkülönítette; Szűcs Istvánt kinevezte igazgatóvá; majd még ugyanabban az évben az egyházkerületnek egy küldöttsége a kormányrendelet alapján elkészítette a jogakadémia tanrendjét; a superintendens a két jogtanár mellé még kettőt választott, névszerint Pataky Jánost és Tóth Istvánt, a kik közül azonban tényleg csak az utóbbi foglalta el tanszékét s ugyanezen a gyűlésen — Szűcsnek igazgatóvá történt kineveztetését tekintetbe nem véve — magát a superintendenst kínálták meg a jogakadémiai direktorsággal, a mit az ideiglenesen el is fogadott. Ezen intézkedések folytán a jogakadémiai hallgatók részére az 1852/3-ban kiállított bizonyítványok érvényességét a miniszterium elismerte.

Sok mindenféle akadály és nehézség legyőzése után végre 1853-ban a jogakadémia Szűcs igazgatósága alatt, ő rajta kívül három tanárral, u. m. Buzás Pállal, Tóth Istvánnal és Kallós Lajossal s szervezkedett. Tanrendje ugyanaz volt, a mi a csász. kir. jogakadémiáké. Az előadások és az ügykezelés nyelve német. Szűcsnek, — ki igazgató és jegyző volt egy személyben, — még a jegyzőkönyveket is németül kellett vezetnie.

Az ekkép újjászervezett intézet azonban, — melylyel, mint azt Szoboszlai naplójából tudjuk, a bécsi kormány, Tomasek miniszteri tanácsos nyilatkozata szerint, nagyon meg volt elégedve, — csak három évig állt fenn. Hallgatóinak száma fokozatosan csökkent. 1853-ban is kevesen voltak, mindössze húszan, de az 1854/5. tanévben már a létszám 11-re

szállott le. Az 1855-diki októberi egyházkerületi gyűlés a Tóth István halálával megüresedett tanszéket még betöltötte, megválasztván arra Fényes Eleket, a jeles statisztikust; de Fényes nem foglalta el tanszékét. Egy év múlva, 1856. októberében, az intézetet megszüntették, részint azért, mivel hallgatóinak csekély létszáma után ítélve, nem volt többé rá szüksége a közönségnek, részint mivel a fenntartásához szükséges anyagi erővel nem rendelkezett az egyházkerület.*)

Az 1856/7. iskolai évben Szűcs István a theologiai pályára készülőknek adta elő az egyházjogot, a jogbölcészetszetet, a magán- és büntető-jogot. Majd az említett tanév bevégeztével az állam szolgálatába lépén, a tanári pályával végleg szakított.

Az 1849-től 1857-ig terjedő időszakban egy darabig mint a latin iskolák felügyelő tanára, majd mint a főiskolai átalakítási alamizsnai pénzek kezelője, mint egyházkerületi segédjegyző s mint az 1856. októberi egyházkerületi gyűlés által kiküldött központi választmány jegyzője, tevékeny részt vett az egyházi és iskolai közigazgatásban; de — a mit sok ideig nem tudtak neki megbocsátani — superintendensével, Szoboszlai Pap Istvánnal együtt mindig a hatalom szekerét tolta s mindent elkövetett arra nézve, hogy a kormánynak a százados törvényeken alapuló protestáns autonómiával homlokegyenest ellenkező rendeleteivel szemben hitfeleit megpuhítsa. A közvetítő szerepét játszotta az egyházkerület és a kormány között. Ebből a célból sokszor megfordult részint egyedül, részint a bécsi kormány kegyencze, Szoboszlai superintendens kíséretében Budapesten és Bécsben. Szoboszlai nagyon megbízott benne, közlötte vele minden tervét, beavatta őt titkaiba, sőt naplóját és iratait is rábízta, hogy az utókor esetleg azokból tájékozza magát az ő közszereplésének valódi rugói, célzatai tekintetében.

Ki kell jelentenem, mert ezzel Szűcs emlékének tartozom, ama meggyőződésemet, hogy a legjobb és legtisztább szándék vezethette őt, midőn a kormány törekvéseit támogatta; de

*) A debreczeni jogakadémia történetére, tanrendjére, valamint Szűcs István életére vonatkozólag Tóth Sámuel theologiai tanár és egyházkerületi főjegyző úr számos adatot volt szíves rendelkezésemre bocsátani, melyért fogadja e helyütt is köszönetemet.

más részről azt sem hallgathatom el, hogy úgy az ő, mint a Szoboszlai magaviselete méltán keltett bizalmatlanságot a református felekezet körében, s ez a bizalmatlanság annál inkább fokozódott irántuk, mennél többet értek el abból, a mit ők — megengedem — a felekezetre nézve, a miniszterek ellenben saját politikájuk szempontjából tartottak előnyösnek. Egész határozottsággal állíthatjuk, hogy ha Szoboszlai és ő nincsenek Debreczenben, a jogakadémiát a szabadságharcz leveretése után bezárják. A debreczeni gymnasiumnak az 1853/4. iskolai évben az 1849-ben kiadott rendelet szerint való szervezésében, nyolcz osztályúvá történt átalakításában is nekik volt legfőbb részök. Ha az átalakítás meg nem történik: épp úgy megvonja vala a kormány a debreczeni gymnasiumtól a nyilvánosság jogát, a mint megvonta Pataktól és Miskolcztól. Szoboszlai minden volt mindennekben, az egyházkerület csak névben élt. Az ujonnan szervezett gymnasiumba még a tanárokat is ő választotta, illetőleg nevezte ki és pedig a közvéleménnyel mitsem törődve, annyira önkényüleg, hogy a pályázók közül olyan férfit, mint Arany János, mellőzött.

A Thun-féle 1856-diki hirhedt *Entwurf* elfogadására azonban Szoboszlai és Szűcs nem voltak képesek rábírní egyházkerületöket. A cs. k. kultuszminiszter, hogy az 1791: XXVI. t. cz. 4. §-ában kitűzött feladatot »eum stabilire ordinem, qui communi virorum ejusdem religionis tam saecularium, quam religionis ministrorum consensione maxime congruus reputabitur« meg lehessen oldani s hogy az 1791-diki budai zsinat e czélból tett javaslatait el lehessen intézni, egy törvénytervet készített, mely előzetesen 1855. májusában néhány protestáns bizalmi férfiú elé terjesztetett megvitatás végett. Az előzetes tanácskozmányban részt vett Szoboszlai is, — ki Szűcsöt, mint titkáráját vitte fel magával Bécsbe, — valamint a reformátusok közül Török Pál, a későbbi püspök, dr. Ferenczi-kassai pap, mint Apostol Pál superintendens helyettese és Szeremley Gábor, akkor bécsi, később pataki theologiai tanár.*

*) A máj. 17-től jun. 20-ig tartott tanácskozmány lefolyását, a bizalmi férfiak viselt dolgait, álláspontjukat az egyes kérdésekben, Szoboszlai iratai és naplói nyomán Tóth Sámuel ismerteti a *Debreczeni Protestáns Lap* 1886-diki évfolyamában.

Ugy Szoboszlai, mint a többi meghívottak az értekezleten kijelentették ugyan, hogy ők az egyház megbízatása nélkül annak ügyében mitsem határozhatnak; de a mint Szoboszlai Bécsből hazatért, még mielőtt a törvényjavaslat a Thun által is egyedül illetékesnek elismert egyházkerületi gyűlések zöld asztalára került volna s tartalma hivatalos alakban köztudomásra jutott volna, megkezdte annak érdekében az agitációt.

Mire az októberi egyházkerületi gyűlés összeült, Szoboszlai már nem volt az élők sorában. Az egyház jogaira féltékeny, az államhatalom túlkapásaival mindig bátran szembeszállni kész Balogh Péter foglalta el helyét, egyelőre mint helyettes superintendens. A gyűlés egy u. n. központi választmányt küldött ki, hogy az esetleg egybehívandó zsinat előmunkálatait készítse el s az *Entwurfot* vitassa meg. 1856. nov. 3-tól 1857. febr. 7-ig a választmány 26 ülést tartott. Jegyzője, Szűcs István, képviselte ott az elhunyt Szoboszlai szellemét. De a mi a kiváló tehetségű, rendkívül erélyes s már magas állásánál fogva is nagytekintélyű Szoboszlainak sem sikerült volna, hogy t. i. megnyerje egyházkerületét Thun tervének: azt természetesen Szűcs a maga szerény állásában még kevésbé érthette el.

A Thun által kontemplált egyházkormányzati rendszer homlokegyenest ellenkezik azzal az autonom szervezettel, melyet a prot. egyház részére az 1790/1-diki törvény biztosított. A kultuszminiszter azt akarta, hogy az államhatalomnak döntő szerepe legyen az egyházi közigazgatásban. E célból az egyházkerületek fölibe egy csász. kir. főegyháztanácsot kívánt állítani, hogy az, mint legfőbb cs. kir. egyházi hatóság, az állami főfelügyeletet, s mint legfőbb bíróság, a császár nevében az egyházi bíráskodást gyakorolja. Hatásköre akképp állapítottat meg, hogy abszorbeálja vala az egyházkerületek és egyházmegyék összes önkormányzati jogait. A főtanácsnak a császár által éltek fogytaig kinevezett tagjai az állam pénztárából fizettettek volna s mint államhivatalnokok, a bürokrácia valamelyik rangosztályába vétettek volna fel.

A protestánsok ezt a tervezetet természetesen egyhangulag visszautasították; kinyilvánították egyszersmind, hogy

az egyház ügyei véglegesen és törvényesen csakis zsinat által rendezhetők. Megjegyzendő, hogy a zsinat-tartás szükségességére nézve Szoboszlai is egyetértett hitfeleivel.

Ő felsége annak a küldöttségnek, mely az egyetemes egyháznak köz-zsinat tartására vonatkozó kérelmét tolmácsolta előtte s melynek tagjai voltak a Tiszántúlról Balogh helyettes superintendensen kívül Tisza Kálmán s Vályi János segédgondnokok, továbbá Révész Bálint egyházkerületi főjegyző és Lónyay Menyhért assessor, — azt felelte, hogy »kérelmüket figyelmesen megfontolván, majd meglátom, mennyiben teljesíthetem kívánságukat; legyenek meggyőződve a felől, hogy én helv. hitvallású alattvalóimnak csak javukat kívánom, elvárom, hogy viszont önök bizalommal és hű ragaszkodással viseltetnek irántam«.

A megfontolás eredménye tudvalevőleg az 1859. szept. 1-sői pátens lön.

Formális hadüzenet volt ez a protestánsok ellen. S ezek lélekemelő elszántsággal küzdötték végig a harcztot. Ellentállásukon — mint más helyütt írom — végre is meg kellett törnie a kormány makacosságának annyival is inkább, mert a protestánsok háta mögött állt az egész nemzet. Soha Magyarországon nagyobb egyetértés az emberek közt nem volt, mint ebben a korban. Pártok nem álltak egymással szemben. A katolikusok, kik a concordatum által szintén a történelmi jog alapjáról taszítottak le, a közös szerencsétlenség elhárítása végett, fegyverszövetségre léptek protestáns testvéreikkel; a siker felett érzett örömben s a balsiker által okozott levertségben a szövetségesek hűségesen megosztottak egymással. Politikai fejlődésünk történetében ez a mozgalom tette le a határkövet az elnyomatás és az alkotmányos kibontakozás korszaka közé.

Szücs megfosztotta magát a dicsőségtől, hogy részt vegyen a hitfelei által diadalmasan folytatott és befejezett hadjáratban. Már akkor az állam szolgálatában állt s mint államhivatalnok, természetesen a kormány táborában foglalt helyet. 1857. szeptemberében neveztetett ki iskolatanácsossá s a nagyvárad-i kormánykerületben levő mindkét hitvallású evangélikusok iskoláinak felügyelőjévé, a mikor természetesen

tanári állásáról lemondván, az 1858. áprilisban tartott egyházkerületi gyűlés meleg jegyzőkönyvi pontban fejezte ki köszönetét »lelkiismeretes, sokoldalú hivatalos szolgálataiért«.

A hatvanas évek elején ismét visszatért Debreczenbe, mint a kerületi tábla bírója; majd az alkotmány helyreállta után az újonnan szervezett debreczeni kir. törvényszékhez ment át, szintén bírói minőségben.

Különféle hivatalai bármennyire elfoglalták is: régi kedvencz eszméjét, mely szerint Debreczen városának történetét megírja, nemcsak hogy nem adta fel, hanem ellenkezőleg szorgalmasan dolgozott annak megvalósításán. Ez az eszme, úgy látszik, már a negyvenes évek végén megérlelődött nála; mert már 1849-ben az *Alföldi Hírlapban* az említett város történelmére vonatkozólag több közlemény jelent meg tőle s hogy ettől az időtől fogva a nagy vállalathoz folytonosan előkészült, mutatják időnkint napvilágot látott ily tárgy munkálatai. Így nevezetesen 1850-ben a *Csokonai Lapokban*, 1853-ban Palugyay Imre »*Magyarország legújabb leírása*« című irodalmi vállalatában, majd később a *Hortobágy* című hírlapban ismertette részint Debreczen városa, részint a debreczeni kollégium múltjának egyes részleteit.

A rendkívül fáradságos adatgyűjtést befejezván, 1870. augusztusában adta sajtó alá három kötetes nagy munkáját.)*

Háláját kívánta ezzel leróni ama város iránt, melyhez szíve egész melegével ragaszkodott. Bartha Boldizsárnak, a krónikaírónak szavait kívánja magára alkalmaztatni, a ki azt írta: »Messze pironkodjék innen minden tisztesség-kívánás vagy becsület-vadászat; ez azért nem iratott. Mert magam tisztesség-kívánásának viszketege nem annyira nyugtalankodtat, hogy magam nevét írásban vagy nyomtatásban láthatnám vagy hagyhatnám, és arra nem izgatott. Mely nyavalya miatt — úgy vagyon — láthatsz egynehányat annyira gyötretetni, hogy alig engednek szemeiknek álmot, szájaknak ételt. De ezt, ha ki megértheti, hogy e munka csak a mások postáján enyim, mások viselt dolgait, más becsületes uraim reláció-

*) *Szabad királyi Debreczen város történelme* három kötetben ábrákkal. A legrégebb kortól a mai időig. Írta Szűcs István. Debreczen, nyom. a város könyvnyomdájában. 1871/2. XXXII + 1104 lap.

jokból tatarozgattam, ha hol pedig hozzá illendő foltokkal erősítettem, másoktól is örömet vettem és veszem is. De ha mit elfelejtettem vagy kinek-kinek tetszése szerint nem írhattam volna, erről bocsánatot kérek.»

Szücs azonban a »más becsületes urak relatiójokból« bajosan tatarozgathatta volna össze a munkáját. Az úttörés nehézségeivel volt kénytelen megküzdeni, miután Debreczen multjára vonatkozó forrásművek igen csekély számmal álltak rendelkezésére; csupán az előbb említett Bartha Boldizsár főbírónak 1564-től 1664-ig terjedő krónikáját, Pósalaki János tanácsnoknak »*Debreczen város nyomorúlt állapotáról*« írt művét és Segesvári István orvosnak a XVII. század végéig vezetett, csekély értékű, hézagos, Szalárdi és Cserei után készült, kéziratban maradt monografiáját használhatta fel. Túlnyomólag önálló levéltári kutatások alapján kellett dolgoznia. Ugyde e tekintetben is igen sok nehézséggel állott szemben mivel a városi levéltárban elhelyezett legrégibb okmányok a XVI. század közepéről valók, a városi jegyzőkönyvek az 1547-ik évnél régibb időre vissza nem vihetők, a városi magánlevéltárban őrzött iratok pedig, miután főleg birtokjogi viszonyokra vonatkoznak, nyilvánosságra nem voltak hozhatók.

A hiányos adatkészlet daczára Szücs derekasan megoldotta feladatát.

Az igaz, hogy maga a tárgy, melynek feldolgozására vállalkozott, rendkívül hálás. Az alföld hatalmas metropolisának története egyszersmind a magyarság és a magyar kálvinizmus története kicsinyben.

Debreczen, — melynek eredetét Szücs, részint archeologiai adatokra, részint hagyományokra támaszkodva, a II. András előtti időkre viszi vissza, — a mellett, hogy mindig tipikus magyar város volt, méltán nevezetett el az unitáriusok által kálvinista Rómának. A magyarság és a kálvinizmus annyira összeforrott ott egymással, hogy a főbíró rendszerint a ref. egyháznak és kollégiumnak is főgondnoka volt. Lakói a tömérdék megpróbáltatás daczára, szívésen ragaszkodtak nemzetiségükhöz, vallásukhoz, s ennek, valamint szabad községi szervezetöknek köszönhették, hogy városuk, még a XVI. és XVII. század folyamán is, a mikor pedig ugy a török, mint,

a kurucz és német hadesapatok által folytonosan szorongattott, fokozatosan emelkedett s mindig vezérszerepet játszott az alföldi városok közt.

A debreczeni polgárság nem volt soha türelmetlen; de minthogy a nyelv és vallás egységében ismerte fel erejét, befogulásának kútforrását: idegen elemet, a míg csak kényszerítve nem volt rá, nem vett fel magába. Midőn az 1715-diki országgyűlés Debreczennek, mint szab. kir. városnak beczikkelyezését ahhoz a föltételhez kötötte, hogy a kath. parochiának és a szent Ferencz-rendi atyák részére építendő társháznak fundust jelöljön ki: az alsó táblán Debreczen követői ezen föltétel ellen részint azért, mert arról a Leopold-féle diplomában nincs említés téve, részint, mert ilyesmi más városok beczikkelyezésénél sem fordúlt elő, erélyesen tiltakoztak, kinyilatkoztatván egyszersmind, hogy a mennyiben a törvény a kir. városokban minden bevett keresztyén vallás szabad gyakorlását különben is biztosítja, mihelyt Debreczenben oly számmal fognak róm. katolikusok lenni, hogy templomra szükségök lesz, a város kötelességének fogja ismerni a templom építhetése végett helyet jelölni ki.

Debreczen emez elzárkózottsága természetesen lakóinak jellemére is nagy befolyással volt. A sok tekintetben rideg partikularizmus, erős önérzet és önbizalom, hajthatatlan, mondhatnók nyakas meggyőződés, a helyi közművelődési, községi intézmények felvirágoztatása érdekében tanúsított bámulatot keltő áldozatkészség, kegyeletes ragaszkodás az ősök hagyományaihoz, szokásaihoz, — mindmegannyi jellemző vonásai a debreczeni civisnek még ma is. S ha ezekkel a tulajdonságokkal évszázadokon keresztül a legmostohább viszonyok közt képes volt tűrhető községi életet teremteni: ma a kedvező politikai helyzet fölhasználásával nem csoda, hogy városát a virágzás oly magas fokára emelte. Debreczen városa ma a nemzeti eszme s a nemzeti kultúra egyik legerőteljesebb központja, a mint az volt már a török hódoltság szomorú korszakában. Önmagára utalva, önmagába vonúlva, csupán polgárságának kiváló erényeiből merített magának erőt az emelkedésre s megerősödvén, gazdag szellemi és anyagi tőkéit a multban épp úgy, mint jelenleg, mindig és minden időben,

közvetve és közvetlenül, a nemzet javára kamatoztatta. »Isten jóságos figyelme — írja Szűcs — folytonosan őrködött a váro sfelett. Nem támasztott ugyan tűzfelhőt, mely, mint egykor Izrael népét a pusztában bujdosása közben, éji időben oszlop alakjában vezérelte, ugy e város népét is keresztviseléseinek sötét napjaiban kalauzolta volna. Ámde megadta e város polgárainak az erkölcsi erőt, a vallásos buzgóságot, e kiolthatatlan lángot, mely ezen népet sokféle szenvedései közben is elcsüggedni soha nem engedte, de sőt a magyar haza, vallás és tudomány érdekében koronkint jelentékeny áldozatok tételére serkentette. Így s csak ekként történhetett az, hogy a népességre nézve tekintélyes, anyagilag is jelentékeny város, a körülte rémségesen elkövetett pusztítások közt is fennmaradva, fontos szolgálatokat teljesíthetett a magyar haza irányában. S valóban, ha Debreczen a XVI. és XVII. század folyamán vagy semmivé lesz, vagy pedig olyan anyagi erővel, milyennel bírt, nem rendelkezik vala: nehéz lenne kitalálni, hogy azon nélkülözhetetlen szolgálatok, melyek a magyar haza javára általa teljesítettek, melyik alföldi más község által és mily mérvben fogtak volna teljesíttetni?»

Azzal a lelkesedéssel, azzal a nemes hévvel, mely e lendületes sorokból felénk árad, — tárja fel előttünk Szűcs István a derék város viszontagságos multját. Könyvét olvasva, szintén halljuk a városhoz kegyeletesen ragaszkodó szív dobogását. A város hű fia szívének sugallatát követte, midőn a multak emlékeinek összegyűjtését határozta el s érzelmeinek engedi át magát, midőn az örvendetes vagy szomorú eseményeket föleleveníti. De könyvében benne van egyszersmind összes tudása is.

A különben nagybecsű monográfiának épp az a legfőbb, vagy talán egyetlen hátránya, hogy sokkal többet találunk benne, mint a mennyit keresünk, mint a mennyi belé való. A jeles szerző, széles olvasottságával ott is tündökölni akar, a hol arra nincsen semmi szükség. Ezért válik aztán előadása terjengőssé, szakgatottá. Sokat elmélkedik; messziről indul, hogy célhoz jusson; többször körülkerüli a tárgyat, melyhez szólani akar. Különösen az első kötetben az országos esemé-

nyeket, valamint a művelődéstörténet körébe tartozó dolgokat oly hosszú lére föleresztve tárgyalja, hogy a tárgyhoz nem tartozó tömérdek adat közül a Debreczen történetére vonatkozókat úgyszólván ki kell halásznia az olvasónak.

A mint egy kis à propos kínálkozik, rögtön kirándulást tesz olvasóival a különböző tudományok birodalmába. Mint-hogy Debreczenben a reformátusok régi nagy temploma góth stylben épült: hosszasan értekezik a góthokról s a góth és egyéb építési izlésről. Debreczen 1693-ban szab. kir. városi rangra emeltetvén, jogtörténeti előadást tart a szab. kir. városokról s azoknak jogviszonyairól. A XVI. században dívott különböző pénz nemeket részletesen ismerteti, mivel — ugy-mond — »jelen történelem folyásában helylyel-közzel különböző pénz nemekről emlékeztünk.« Beszél a különböző adózási rendszerekről, továbbá a munkás-kérdésről, a proletariatusról, miközben idézi Maculayt, Gibbont, Careyt; névszerint elsorolja zsidó származásu jelesebb hazánkfiait, a szerencsétlen véget ért nagy embereket stb.

E mellett, mint említők, előadását Magyarország történetéből merített számos epizóddal tarkítja, melyek Debreczen történetével vagy sehogy, vagy csak nagyon lazán függnek össze. Brankovics György viselt dolgait lapokon keresztül tárgyalja, mert Brankovics hűbérura volt Debreczennek; a Ferdinánd és Zápolya közti viszálylyal, Bocskai fölkelésével, Bethlen Gábor életével stb., Magyarország történetében sem kellene részletesebben foglalkozni, mint a mily részletesen ő foglalkozik. Ez a bőbeszédűség, az extravagantiák nagy tömege, kifárasztja, szinte megviseli az olvasót. Művének harmadik kötete épp azért élvezhetőbb, mint a két első, mert abban már ritkábban s rövidebb időre hagyja el Debreczen határát a czélból, hogy bekalandozza a nagy világot s az ország különböző vidékeit.

Irállya általában ódonszerű, sok helyütt lendületes; de itt-ott nagyonis virágos és terjengős. Minthogy nemcsak átgondolja, de át is érzi azt, a mit ír: néha érzelmeinek hevétől elragadtatva, dagályos, izléstelen declamatiókban tör ki. A mohácsi veszedelem felett például a szó szoros értelmében kesereg, könyeit hullatja; de felettébb naiv, prédikációszerű ref-

lexióival éppen ellenkező hatást ér el, mint amit el akar érni; a helyett, hogy vele könyeznénk, mosolygunk naivitásain.

Egészben véve azonban Debreczen története, árnyoldalai daczára is, mint szorgalmas, lelkiismeretes buvárkodás eredménye, a becsesebb történelmi monográfiák közé tartozik. Tartalmilag ily gazdag monográfiája a hazai városok közül csak kevésnek van. Szűcs életének egyik legfőbb célját valósította meg, midőn nagy munkáját elkészítette és közrebocsátotta.

A fáradságos munka bevégeztével, mint író ismét megpihent s egy-két kisebb dolgozaton kívül nem is írt többé egyebet. Birói hivatalát még jóideig viselte s csak a nyolczvanas évek közepén vonult nyugalomba. Az ő tevékenységhez szokott szelleme azonban nem bírt megnyugodni. Ő róla is elmondhatjuk, hogy homini diligenti semper aliquid superest. Ha nem volt, keresett magának elfoglaltságot. A hivatalos gondoktól megszabadulván, a legnagyobb örömmel fogadta egyházának tettere hívó szózatát. Az 1886. év márczius havában a debreczeni ref. egyház főgondnokává választotta s mint ilyen, egyuttal az alma mater helyi gondnokává lőn.

Boldognak érezte magát, hogy ismét aktív szerepet jutott neki a gondviselés az egyházi élet körében. »Ha főgondnokká lett megválasztásomat illetőleg — így szólt, midőn a ref. egyház 1886. márcz. 11-ikén tartott rendkívüli közgyűlésén főgondnoki székét elfoglalta, — hitfeleim valami részben megnyugtatót találандnak: ez körülbelől ebben határozódik, hogy én a világi hivataltól fölmentve érezvén magamat, minden időmet az egyház és főiskola szolgálatára szentelhetem; buzgóságom pedig ernyedetlen. Igenis ernyedetlen. Mert végső lehelletemig azon hitben és meggyőződésben maradok, miszerint vallását igazán szerető református embernek egyháza érdekében való működése nem végződhetik munkaerejének hanyatlásával, hanem végződik ottan, hol ereje életével együtt megszakad «

A mily tántoríthatatlanul ragaszkodott egyházához, az egyházi intézményekhez, ép oly erős volt hite, vallásos meggyőződése. Világi ember létére mindig szigorú dogmatikus alapon állt s különösen élte vége felé nagy méltatlankodással utasította vissza ama felfogást, mely szerint a protestantis-

mussal egyértelmű haladásnak és szabad kutatás elvének természetes következménye nem lehet más, mint végleges szakítás a confessióval. Azoknak, a kik ilyen elméletet hirdetnek, szemökre veti, hogy Cato tanácsát követve — *fistula dulce canit, volucrum dum decipit auceps* — czélzatosan félre akarták vezetni azt a tömeget, mely fegyelmezett elmével, önállólag nem gondolkozik, hanem a felkapott röpké jelszavak — haladás, felvilágosodás, szabadelvűség — balul értett phantomja után futkosva, ama jelszavak kérgén rágódik inkább, mintsem hogy azoknak belértékét átérezni képes volna.

Élte alkonyán kizárólag egyházának élt, annyira, hogy ha reszketeg, mind inkább erőtlenedő tollát néha-néha még kezébe vette: egyházi lapban, egyházi vagy vallási tárgyról írt csupán. A *Debreczeni Protestáns Lapban* jelentek meg rhapsodicus elmefuttatásai: *Olvasni való egyeseknek is, de főkép theologus ifjú uraknak.* (1887. évfolyamban.) *Visszaemlékezés a debreczeni ref. kollégiumi deákok múlt időkbeli életmezésére.* (1888. évf.) *Eszmék az egyházi és vallásos élet köréből.* (1889.) Mindenik telve van reminiscenciákkal saját multjára és a kollégium viszonyaira.

A mint ő maga a multak emlékeiből merített erőt a munkához: úgy másokra is hatni akart a visszaemlékezésekkel. »Mi, a régibb kor szülöttjei — írja egyik cikkében — egymásután lassankint elmegyünk innét az élők útján, úgy, hogy ma-holnap a mi helyünk sem esmér meg többé bennünket. Ne szálljon velünk sírba s ne menjen feledésbe ide vonatkozólag az új nemzedék előtt a lefolyt idők helyi viszonyainak ismerete.« Valóságos élő krónika volt ő, kinél alaposabban a város és az azzal összeforrott kollégium történetét senki sem ismerte.

1891. december 23-ikán végezte be munkás életét.

Kipótolthatatlan úrt nem hagyott hátra maga után. A tudomány amaz igénytelen, de hasznos napszamosai közé tartozott, kik közül, ha egyet elveszítünk, állítunk helyébe egy másikat, de a kiknek odaadó munkássága nélkül a nemzeti közművelődés hatalmas épülete soha sem jut vala tető alá. Épp ezért hálával és elismeréssel adózunk emlékének.